

**ДИДАКТИЧКО - МЕТОДИЧКА УПУТСТВА И
ПРЕПОРУКЕ – СМЈЕРНИЦЕ ЗА НАСТАВНИКЕ
ГЕОГРАФИЈЕ**

Бања Лука, септембар 2021. године

ПРЕПОРУКЕ ЗА ИЗВОЂЕЊЕ НАСТАВЕ ГЕОГРАФИЈЕ У 7. РАЗРЕДУ (Смјернице за наставнике)

Савремена настава географије је посебан изазов наставницима. Она се темељи на **новом концепту учења** усмјереном на ученике. Овај концепт подразумијева спремност и жељу ученика за усвајањем новог знања и успјешно постизање унапријед постављених циљева.

Настава географије базира се на новом моделу подучавања, односно коришћењу нових методичких техника, које су усмјерене на **развој** кључних **компетенција** и одговарају образовно-васпитним **исходима** (исходима учења) и развоју когнитивних и практичних вјештина.

Тежиште наставе треба да се премјешта са усвајања готових знања на процес самосталног стицања знања, гдје наставник организује процес учења, а не подучавања, са осмишљеним планом наставе и обезбијеђеним изворима за учење.

Исходи учења (резултати, постигнућа ученика) су јасно исказане тврдње од стране наставника шта се од ученика очекује да знају, разумију и да су способни показати након процеса учења. Исходи учења су операционализација компетенција помоћу активности које су мјерљиве и видљиве.

Исходи учења нису искази који набрајају или описују наставне садржаје, као што је, на примјер, случај са наставним програмом географије и не говоре шта наставници треба да раде у разреду/одјељењу. Они су усмјерени на ученике и њихове активности и зато се увијек исказују активним глаголима који изражавају ученичку активност (исходе треба писати тако да реченица за сваки исход учења почиње са "ученици ће..."). При томе треба избјегавати употребу глагола који су превише уопштени и нејасни, као што су, на примјер, знати, разумјети, цијенити, запамтити, усвојити, итд.

Примјер навођења исхода учења:

Исходи учења	<p>Ученици ће:</p> <ul style="list-style-type: none"> - овладати појмовно-категоријалним апаратом природно-географских појава и процеса; - разумјети интеракцијски однос између природних и друштвених процеса и структура становништва, са једне стране, и дјеловања комплекса фактора (друштвени, економски, политички, социјални и остали), са друге стране; - исправно тумачити и анализирати податке о становништву који су добијени из основних извора; --успјешно вршити корелацију садржаја са наставним садржајима из других наставних предмета.
---------------------	--

Настава географије се планира и реализује на основу дефинисаних исхода учења у Наставном плану и програму (географија за **седми** разред основне школе), а не на основу наставних тема и наставних јединица обрађених у уџбенику (уџбеник је само једно од основних наставних средстава).

Врло важно питање је и усвајање **елементарних појмова** у настави географије, односно формирање представа, појмова и законитости. Представа је најнижи степен познавања неког објекта и простора. **Појмови** су мисаони изрази одређених објеката и појава у простору (видјети Рјечник појмова). За изграђивање географских појмова веома је значајан процес сазнања од посматрања и опажања географских објеката, појава и процеса па до формирања представа.

Неопходно је разумијевање **географских чињеница** (објекти, појаве и процеси).

Географске објекте сусрећемо на свим часовима географије (ријеке, планине, висоравни, низије, котлине, језера, мора, океани, насеља, рудници, фабрике, саобраћајнице, туристички предјели и др.).

Појаве су такође географске чињенице које стално сусрећемо, (као на примјер временске промјене: киша, снијег, град, слана, вјетар, поплава..).

Уочавање процеса у природи и друштву као географских чињеница је веома важно за ученике. Несагледавање одређених процеса доводи до погрешних закључака. Процеси се увијек дешавају у дужем временском интервалу (на примјер, постанак ријечне долине, стварање површи и сл.).

Наставници географије треба да посвете пажњу и на учење **истраживањем** (истраживачка настава географије), прије свега што се тиме усвајају функционална знања и стичу ученичке компетенције (динамична комбинација когнитивних и метакогнитивних вјештина, знања, разумијевања и других вриједности).

Истраживачка настава географије треба креирати ситуације у којима се подстичу рјешења проблема, а прије тога његово откривање или упућивање на проблем. Таквим радом се усмјеравају ученици и према стваралаштву. Основно обиљежје истраживачки усмјерене наставе географије је: подстицање ученика на самостано истраживање, самостано долажење до одређених сазнања (при томе је нарочито важно коришћење географске карте).

Истраживачка настава се одвија изван учионице, на различитим мјестима (музеји, галерије, школско двориште, парк, зоолошки врт, привредно добро, шума..). У истраживачкој настави географије акценат треба бити више на истраживању, него на илустрацији. Примарно мјесто заузима очигледност која се може остварити: посматрањем појава, експериментом (огледом), практичним радом.

За свако истраживање потребно је урадити добру припрему и организацију те врсте наставе. У почетку ће наставник помагати ученицима, те их постепено уводити и осамостаљивати у истраживању.

Истраживачка настава географије је усмјерена ка трагању и стварању који су један од путева мијењања традиционалне наставе. Истраживачка настава омогућује сваком ученику бављење садржајима за које има највише способности и интерес ("Што чујем заборавим, што видим запамтим, што урадим знам" – кинеска пословица).

Примјер: (можда овако или да потпуно избришемо примјер?)

Разред	Наставна тема	Истраживање	Мјесто
VII	Јужна Европа	Нпр. " Путајемо јужном Европом" -замишљено путовање користећи карту-	

При обради наставних садржаја географије у седмом (7) разреду основне школе, неопходно је правилно ускладити однос географије као науке и као школског предмета.

Свака наставна тема, наставна јединица, појам, суд и закључак морају одражавати суштину науке и битне елементе конкретног научног проблема. Одабрана наставна материја мора својим садржајем и научном логиком да доприноси развоју позитивних компонената личности. То указује на потребу да се наставна материја одабира репрезентативном методом, јер сувишна опширност повећава дескрипцију и нарушава научност наставног предмета.

За суштинско схватање регионално-географске тематике веома је важно како се она презентује ученицима и како се учи. Начин стицања знања, вјештина и навика директно утиче на њихов квалитет, односно примјену у непосредној школској пракси.

У проучавању регионално-географске тематике треба перцепирати са што више чула како би усвојена знања постала трајна својина ученика. Наставне теме су логичке географске цјелине које обрађују одређену географску регију или појаву.

Формирање географских представа, појмова, судова и закључака је веома сложено, те се може правилно схватити и научити само под стручним руководством наставника.

Предмет проучавања географских регија подразумева "дио простора" Земљине површине испуњен објектима који су аорганског (рељеф, клима, воде, тле..), органског (биљке, животиње, човек као физичко биће) и антропогеног поријекла људска друштва и његове творевине у простору. Границе између географских регија су шири појасеви и прелазног карактера, а не неке оштре и прецизне границе.

Задатак регионалне географије је да правилно проучи удио природних процеса и друштвено-економских утицаја у образовању и преображају регија, да проучи динамику регије, прожимања, везе и јединство регије.

Регионално-географска тематика има значајну улогу и мјесто у географском образовању и васпитању.

Приступ и методе обраде ове тематике важни су елементи њеног правилног презентовања ученицима. Поставља се питање и у наставној пракси, како обрадити географске регије? У наставној пракси треба користити комбиновани метод којим се прво обрађују велике регије, па се затим приступа обради карактеристичних држава.

Методичке подобности регионално-географских тема су различите и зависе од више фактора, међу којима треба истаћи: просторну удаљеност, величину простора, степен проучености, а све прилагођено узрасту ученика.

У настави географије могу се прикупити наставни материјали који ће допринијети детаљнијој наставној обради и упознавању регионално-географских тема. Материјал треба значајки искористити у обради наставних тема и наставних јединица, посебно на стручним

екскурзијама, које омогућавају непосредно упознавање географских садржаја одређене регије. У настави се могу користити бројна наставна средства и остали дидактички материјали које треба одабрати по наставним темама, како би се на најбољи могући начин искористили настави географије.

Географска карта је незамјењиво наставно средство у настави географије. "Предавати географију без уџбеника је тешко, али није немогуће. Предавати, пак, географију без карте је очигледна и неспорна бесмислица". Географија полази од карте и стално се враћа на њу. Зашто? Зато што је географија предметна дисциплина која проучава локализацију појава, објашњава разноликости на Земљи. Није довољно знати да постоје планине, ријеке, шуме..., све ово треба да буде локализовано, ограничено и постављено у односу једно на друго.

Географска карта у настави географије нема само функцију алокације и географског распореда објеката, појава и процеса, него и каузалне корелације између њих, из које се може добити одговор не само на питање "шта" и "гдје" већ и "зашто". Постепено увођење ученика у разумијевање карте и картографска писменост (од IV разреда у настави Природе и друштва), може се остварити на основу различитих полазних основа: од плана до карте, или са глобуса до карте.

Савремена настава географије захтијева студиозно прилажење проблему **провјеравања и оцјењивања** ученика, због значаја овог дидактичког проблема у наставном процесу. У току провјеравања и оцјењивања наставник треба да има у виду слjedeће чињенице: квантитет знања, вјештина и навика, квалитет знања, вјештина и навика, однос ученика према раду и укупан развој ученика.

Провјеравање квантитета знања обухвата количину знања, а код квалитета знања ученика обраћа се пажња на разумијевање, на јасност, повезаност, самосталност, примјењивост...Стално провјеравање и оцјењивање знања у току године упућује ученике на перманентан рад.

Узимајући у обзир досадашња искуства и савремена достигнућа у наставно-васпитној пракси, разликујемо два основна вида провјеравања знања, и то: субјективно и објективно.

Субјективно провјеравање знања (тзв.*априори критеријум*) обухвата усмено и писано провјеравање (које се мање примјењује у настави географије у односу на неке друге наставне предмете), с тим да овакав начин провјеравања знања има својих предности и недостатака, а највише се примјењује у школама.

Објективно провјеравање (тзв.*статистички критеријум*) захтијева студиозно прилажење проблему оцјењивања знања (стандардизовани тестови, неформални тестови, НЗОТ), гдје је неопходно користити различите технике: допуњавање, алтернативни одговори, вишеструки избор, придавање..Код објективног провјеравања и оцјењивања неопходно је примјенити најприступачније статистичке методе.

Садржаји који се обрађују у 7. разреду упознају ученике са регионалном географијом Европе. Данас су путем различитих медија доступне различити начини на који наставник виртуелно може приближити ученицима европске земље. Због тога је пожељно што више практиковати употребу аудиовизуелних наставних средстава при обради садржаја у 7. разреду.

Наставници би требали упућивати ученике да нове садржаје повезују са већ стеченим знањем у ранијим разредима, како би лакше примјенили стечено знање. Интеракција ученика је веома битна у сваком наставном процесу па је пожељно при усвајању садржаја,

када год је то могуће, укључивати ученике у групни облик рада те рад у пару, гдје ће кроз истраживање, искуство и сл. ученици усвојити садржај и вјештине, тако и при утврђивању стеченог знања гдје ученици имају прилику научити једни од других.

Садржаји у уџбенику требали би ученику олакшати учење. Текстови нуде доста информација међу којима би требало издвојити битне од мање битних. Наставник би требао упутити ученике „како учити“ из уџбеника и других извора литературе. Имајући у виду да наставник свој рад заснива на реализацији дефинисаних очекиваних исхода учења, а да уџбеници пружају прегршт ширих информација, потребно је ученике упутити на оно што требају знати, а никако не дозволити да се садржаји из уџбеника уче напамет. Није потребно инсистирати да се ученици оптерећују са меморисањем података који се мијењају из дана у дан, нпр. Број становника, напротив кроз реализацију садржаја из географије потребно је развити код ученика критичко размишљање, разумијевање процеса и појава у природи те оспособити их са анализу и препознавање практичне примјене усвојених садржаја.

Пројектна настава може наћи примјену у савладавању поменутих садржаја, нарочито при упознавању појединачних држава. Ученицима је потребно квалитетно организовати часове пројекте наставе. Добра припрема омогућава наставнику да ученицима лакше објасни задатке за рад, да им пружи додатну помоћ у истраживању, пружи повратне информације и сл. Данас, ученици показују велико интересовање за овакав вид наставе јер им је доступна велика количина информација на интернету и у библиотеци коју могу користити при учењу.

У првом полугодишту 7. разреда садржаји се односе на упознавање основних одлика Европе, природногеографских и друштвеногеографских карактеристика, упознају се основни рељефни облици у Европи, климатске одлике, хидрографија Европе, биогеографске одлике те карактеристике становништва и привреде овог континента.

Употреба физичког географске карте Европе је овдје незаобилазна. Може се употпунити коришћењем тематских карата и различитих видео записа (интернет) који на најбољи начин визуелном методом представљају репрезентативне рељефне облике (нпр. Алпе), различите временске прилике које су специфичне за одређена подручја (нпр. љета у Средоземљу, зиме у Сјеверној Европи), језера на Алпима, народе одређених држава и сл.

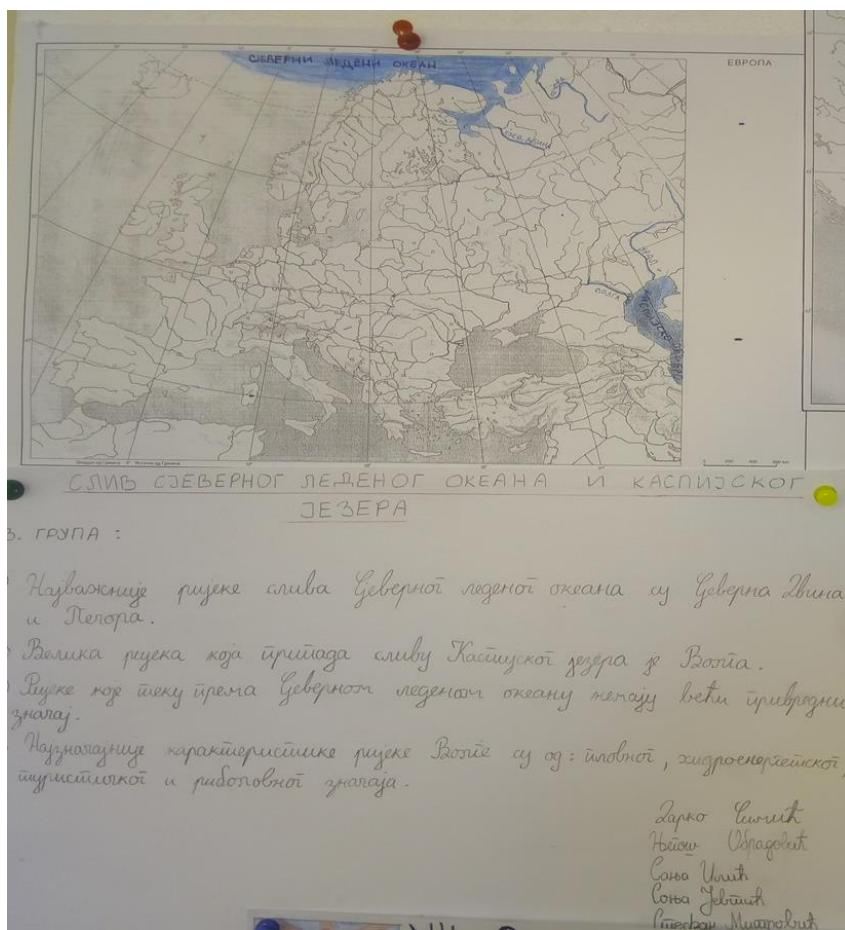

Фото: Хидрографија Европе, рад једне групе при групном облику рада при обради садржаја

Ученике треба упутити на одређени сајт на коме путем паметног телефона могу током часа приступити одређеној карти. На овај начин ученицима показујемо како савремену технологију користити при савладавању садржаја о Европи.

Садржаји посвећени одређеним регијама и државама које им припадају врло лијепо наставник може организовати кроз самосталан рад ученика и рад у групи. На овај начин учење се преноси са поучавања наставника на учење самих ученика кроз искуство. С обзиром да су ученици током упознавања основних карактеристика Европе усвојили основна знања о овом континенту, при савладавању садржаја о регијама они већ стечено знање примјењују „ издвајају“ за одређено подручје. На пример при обради „Алпских земаља“ ученици једног одјељења могу бити подијељени у групе. Свака група добија као задатак представљање одређене државе остатку одјељења (Групе могу бити хомогене или хетерогене по успјеху из наставног предмета Географија). Претходно припремљене смјернице за рад подијелити ученицима као и материјал за рад (хамер папир, маказе, бојице, љепило...) Ученици понекад и сами могу обезбиједити материјал за рад ако се израђују плакати.

Задатак овог типа може бити и презентација у ppt формату, урађена на рачунару. За овакав вид савладавања садржаја ученицима је потребно омогућити неколико часова за рад, па је то потребно имати у виду приликом планирања наставног процеса. Ученици при оваквом

извођењу наставе показују већу одговорност према раду, креативност у представљању плаката или презентације, мотивишу једни друге на рад. Долазе до изражаја неке вјештине и способности ученика које иначе не би показали при традиционалном начину рада.

За неку, изабрану регију, може се организовати пројектна настава, која би обухватала све државе те регије (пожељно је да то буде регија са мање држава). Наставник има улогу организатора који припрема смјернице за рад, прати рад ученика током одређеног времена, указује на грешке, похваљује рад и идеје. Ученицима се при оваквој настави даје одређена слобода у припреми. На примјер, при обради држава Западне Европе ученици у склопу пројекта о држави поред основних карактеристика које се иначе представљају припремају и неке занимљиве теме које су интересантне њиховим вршњацима. Примјер је припрема типичне хране за то поднебље, припремање кратког играза, плеса или музике и пјесме, ношње...Пошто укључује групни рад, свако од ученика може добити неку улогу (индивидуални рад), задатак у коме ће се истаћи. Овакав вид рада подразумијева и вредновање самог процеса рада и савладаног садржаја. Ученици могу бити оцијењени у виду практичног рада.

Часови понављања и утврђивања често се, у пракси, свде на усмено испитивање ученика и демонстрацију пред картом. Ученик може бити оцијењен и на другачији начин. Наставник може припремити занимљиве задатке за ученике везане за поједине државе или цијелу регију. Задаци могу бити у облику осмосмерки, асоцијација, квизова, претрагом на гугл мапи. Примјер: задати ученицима да планирају путовање у главни град Грчке, при чему треба прво да знају који је то град; затим да уз помоћ поменутих апликације одреде колико је удаљена Атина од мјеста у којем они живе; да одреде колико је времена потребно да стигну аутомобилом на одредиште; затим да пронађу туристичке локалитете које тамо могу посјетити; хотел у коме ће бити смјештени и сл.). Ученици који први савладају дате задатке могу бити оцијењени на крају часа утврђивања (материјал у прилогу 1.)

Задаци креирани према Блумовој таксономији су пожељни при вредновању успјеха ученика. Наставник може саставити задатке који се разликују према тежини и на основу оствареног нивоа знања дати ученику повратну информацију о његовом успјеху. Примјер: Задатак најнижег нивоа би било да ученик препозна у групи наведених држава Европе оне које припадају регији Сјеверна Европа. Виши ниво би био задатак типа повезивања имена главних градова са именима држава Сјеверне Европе. У сљедећем нивоу би били наведени рељефни облици и хидрографски објекти које је потребно разврстати према томе у којој држави се налазе и сл.

За организацију наставног часа обраде и утврђивања може се примијенити и тип часа са примјеном Веновог дијаграма, гдје се истичу заједничке особине држава одређене регије. Примјер: Државе Пиринејског полуострва, Шпанија и Португалија. Као заједничка карактеристика, у центру дијаграма, биће наведене: Пиринејско полуострво, поједини ријечни токови, типови климе...

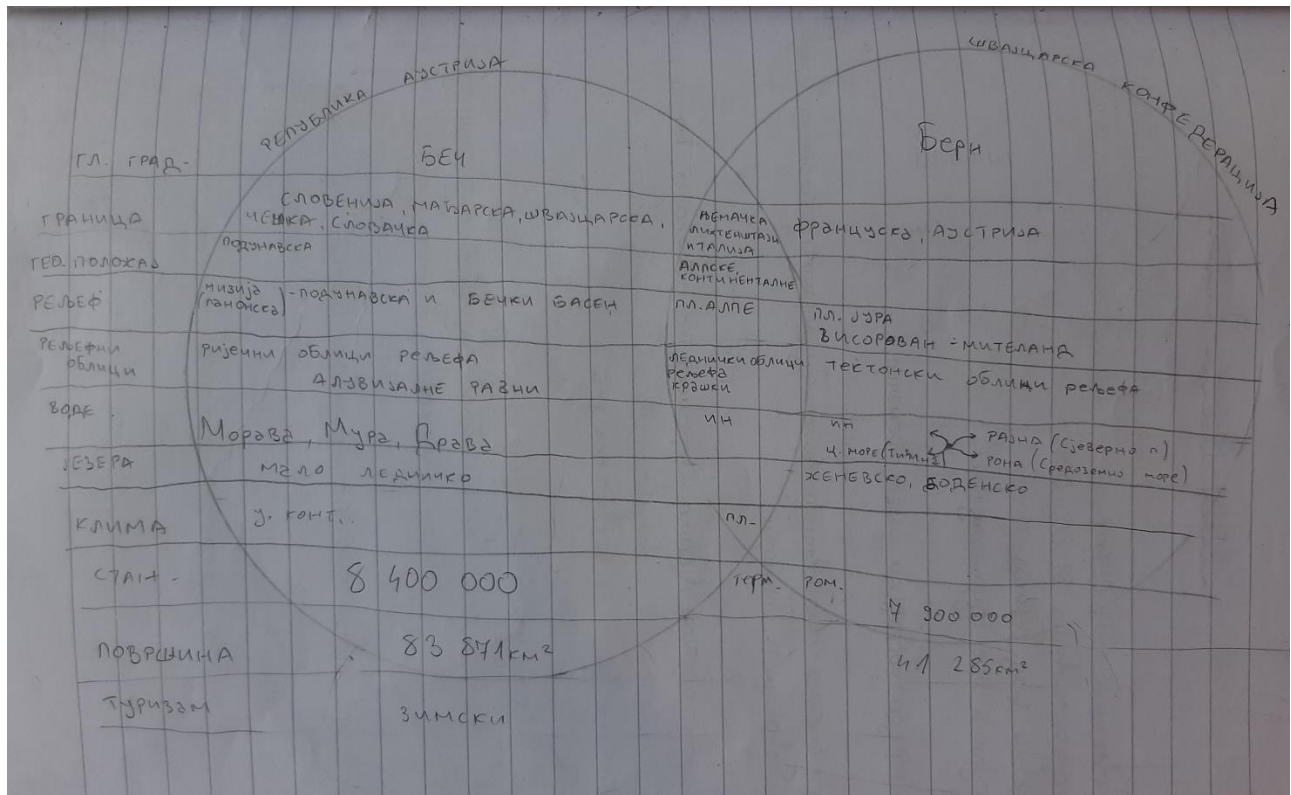

Фото: Венов дијаграм садржаја Алпске земље

Израда мапа ума може се користити и у изучавању регионалне географије, можемо примијенити код савладавања регије у цјелини али и појединих држава. Потребно је да наставник објасни или подсјети ученике на начин израде мапе, у смјеру казаљке на сату. Пожељно је да природно-географске карактеристике буду на десној страни а друштвено-географске на лијевој страни. Уз основне ријечи које су асоцијативног карактера могу се цртежом представити поједине карактеристике. Мапа се може израђивати заједнички, цртањем на табли, при чему ученици излазе појединачно и раде дио задатка на табли док остали цртају у свеску. Може се израђивати и индивидуално или у пару, при чему долази до изражаја индивидуалност ученика. Наставник мапу може припремити и у одговарајућем програму на рачунару и представити ученицима. На овај начин се и фотографије, карте, видео записи могу унијети у мапу ума и на тај начин употпунити.

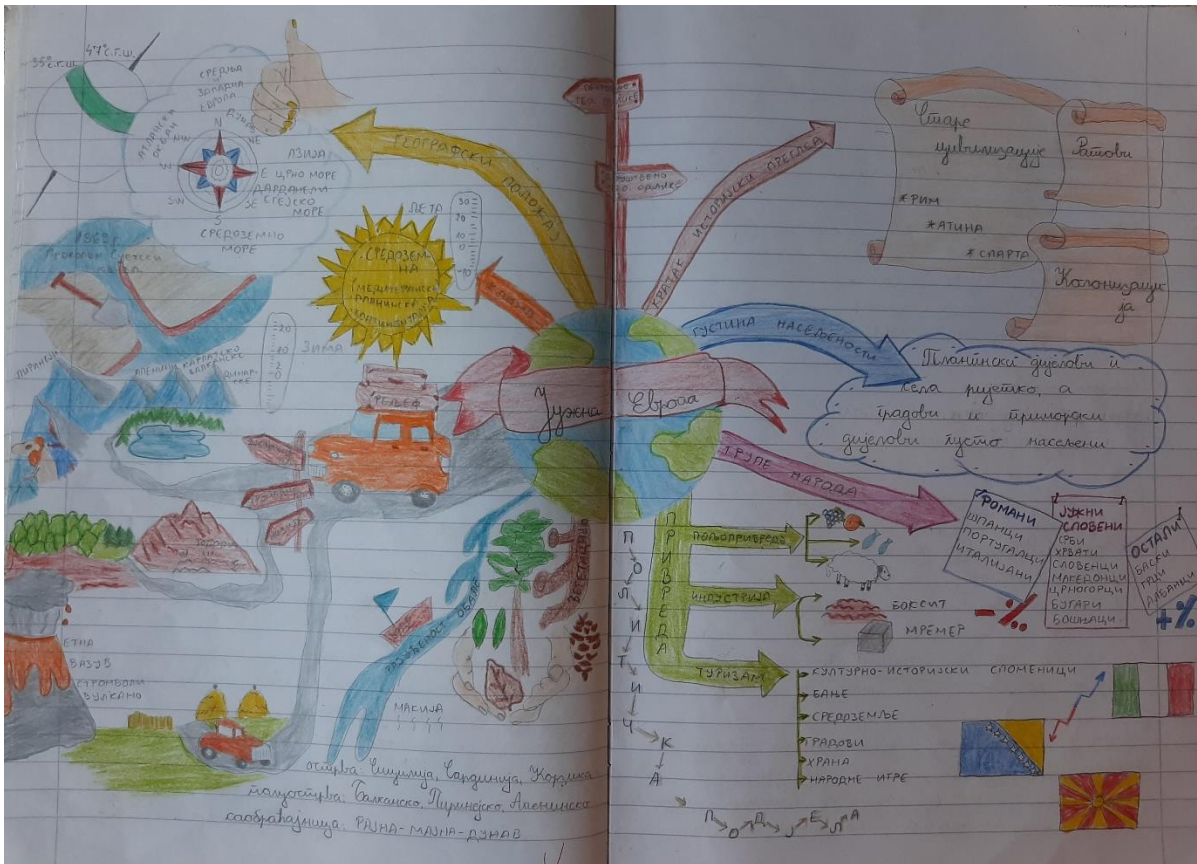

Фото: Мапа ума за садржај Јужна Европа

A1 сјевер	B1 медвјед	B1 макија	Г1 вук
A2 ирвас	B2 бор	B2 маслина	Г2 траве
A3 маховина	B3 Русија	B3 галеб	Г3 оранице

тундре	тајге	Средоз.вег.	степе
--------	-------	-------------	-------

Биљне области Европе

Рјешења су уписана црвеном бојом.

6. наставни листић

Уз помоћ рачунара и апликације „ Google map“ ученици треба да ураде следећи задатак тако што путем апликације траже појмове и уписују рјешења задатака. Пронађите пут од вашег мјеста боравка до главног града Грчке. Након што Пронађете најбољи и најбржи пут и стигнете на одредиште одговорите на следећа питања:

- Кроз које државе сте прошли на свом путу укључујући мјесто поласка и мјесто одредишта? _____
- Колико ћете времена провести у путовању (орјентационо)? _____.
- Пронађите бар три музеја које би могли посјетити током боравка у главном граду Грчке, именујте их.
_____
- У близини Акропоља пронађите мјесто/ресторан у коме ћете појести чувени гирос. Како се зове то мјесто/ресторан? _____
- Пронађите смјештај у коме ћете преспавати током боравка у главном граду Грчке. Како се зове? _____

Прилог 2: Табела за сваку групу у групном облику рада при понављању садржаја Норвешка Финска, Данска (празну табелу подијелити групама, коју треба да попуне како би била сличног садржаја понуђеном у овом примјеру)

	Норвешка	Финска	Данска
Положај	<ul style="list-style-type: none"> - заузима западни дио Скандинавског полуострва - излази на Норвешко, Баренцово и Сјеверно море - граничи се са: Шведском, Финском и Русијом 	<ul style="list-style-type: none"> - захвата источни дио Скандинавског полуострва - излази на Балтичко море - граничи се са: Шведском, Норвешком и Русијом 	<ul style="list-style-type: none"> - Заузима полуострво Јиланд и више острва око њега - излази на Сјеверно и Балтичко море - граничи се са: Њемачком
Рељеф	<ul style="list-style-type: none"> - бројни фјордови - Скандинавске пл. (старе громадне) 	<ul style="list-style-type: none"> - Балтички штит (најстарија копнена маса) 	<ul style="list-style-type: none"> - равничарски рељеф, - до 250 м н.в.
Клима	<ul style="list-style-type: none"> - Атлантска клима, утицај Голфске струје 	<ul style="list-style-type: none"> - Оштра континентална клима 	<ul style="list-style-type: none"> - Атлантска клима
Хидрографија	<ul style="list-style-type: none"> - Море има највећи значај - Слаба ријечна мрежа 	<ul style="list-style-type: none"> - "Земља језера", - преко 70000 језера 	<ul style="list-style-type: none"> - Највећи значај имају мора
Становништво	<ul style="list-style-type: none"> - Норвежани (Германи) и Лапонци - Неравнојерна густина насељености, најгушће је насељен југоисток државе 	<ul style="list-style-type: none"> - Финци (Угрофински народ), Лапонци и Швеђани - неравнојерна густина насељености, најгушће је насељен југ државе 	<ul style="list-style-type: none"> - Данци (Германи) - најгушће је насељен острвски дио државе
Главни град и остали већи градови	<ul style="list-style-type: none"> - Олавни град је Осло - Остали већи градови су: Берген и Ронјем 	<ul style="list-style-type: none"> - Главни град је Хелсинки - Остали већи градови су: Турку, Тампере, Оулу 	<ul style="list-style-type: none"> - Главни град је Копенхаген - Остали већи градови су: Оденсе, Олбург
Привреда	<ul style="list-style-type: none"> - Пољопривреда је слабо развијена, сем риболова - Поморство - Прехрамбена индустрија - Производња хидроенергије - Електроиндустрија, хемијска... 	<ul style="list-style-type: none"> - Пољопривреда је слабо развијена - Шумарство је значајно - Производња хидроенергије - Електроиндустрија, хемијска... 	<ul style="list-style-type: none"> - Пољопривреда је најразвијенија, нарочито сточарство - Значајан је риболов - Прехрамбена индустрија - експлоатација нафте и гаса - Бродоградња